

Piepernoten

Bas Odijk

Eerste druk, 2020

Omslag

Kopfkino Illustration

Omslagfoto

Rene de Haan

© 2020 Uitgeverij Scripta Manum

Alle rechten voorbehouden. Niks uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar worden gemaakt in enige vorm of op enige wijze, dan wel elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere wijze, zonder voorafgaande uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van Uitgeverij Scripta Manum. Auteur en Uitgeverij Scripta Manum aanvaarden geen aansprakelijkheid voor drukfouten en andere onjuistheden die mogelijk in deze eerste druk voorkomen.

ISBN – 9789493026025

NUR – 663

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord 9

Hoofdstuk 1. De basis	10
1.1. Het ontstaan van geluid.....	10
1.2. De stemtoon.....	10
1.3. Meerdere a's.....	10
1.4. Ons gehoor.....	10
1.5. Boventonen.....	10
1.6. Het octaaf.....	10
1.7. Bouwstenen.....	11
1.8. De diatonische toonladder.....	11
1.9. De chromatische toonladder.....	11
1.10. Toonduur.....	11
1.11. Harmonie.....	11
1.12. Frasering, tempo en dynamiek.....	11
Hoofdstuk 2. De piano I	12
2.1. Toetsen.....	12
2.2. Zwarte toetsen.....	12
2.3. De a en c.....	12
2.4. Een soort naamval.....	12
2.5. De fis, de f, de ges, de bes en de b.....	13
2.6. De as of de gis, de g en de d.....	13
2.7. De des of de cis, de es of de dis en de e.....	13
2.8. Halve tonen.....	14
2.9. Hele tonen.....	14
Hoofdstuk 3. Toonhoogte noteren	15
3.1. De notenbalk.....	15
3.2. Sleutels.....	15
3.3. De G-sleutel.....	15
3.4. De F-sleutel.....	16
3.5. Een '8' noteren.....	16
3.6. Kruisen, mollen en herstellingstekens.....	17
3.7. Indeling van het klavier.....	17
Hoofdstuk 4. Ritme en maat noteren	18
4.1. Notenwaarden.....	18
4.2. Rusten.....	18
4.3. De teleenheid.....	18
4.4. De stokken.....	19
4.5. Kwartmaatsoorten.....	19
4.6. De vierkwartmaat.....	19
4.7. Achtste-maatsoorten.....	20
4.8. Accenten.....	20
4.9. De opmaat.....	20

4.10. Ritmiseren.....21

Hoofdstuk 5. Toonladders	22
5.1. De majeurtoonladder.....	22
5.2. De kwintencirkel.....	23
5.3. De toonladder van C.....	23
5.4. De toonladder van G.....	23
5.5. De toonladder van D.....	24
5.6. De toonladder van A.....	24
5.7. De toonladder van E.....	24
5.8. De toonladder van B.....	24
5.9. De toonladder van Fis.....	25
5.10. De toonladder van F.....	25
5.11. De toonladder van Bes.....	25
5.12. De toonladder van Es.....	26
5.13. De toonladder van As.....	26
5.14. De toonladder van Des.....	26
5.15. De toonladder van Ges.....	26
Hoofdstuk 6. De piano II	28
6.1. Het spelen van majeurtoonladders.....	28
6.2. Vingerzettingen.....	28
6.3. Aftekenmatrix toonladders.....	28
Hoofdstuk 7. Intervallen	29
7.1. De indeling.....	29
7.2. Reine intervallen.....	29
7.3. De kleine/grote intervallen.....	29
7.4. Reine intervallen groter en kleiner maken.....	30
7.5. De kleine/grote intervallen groter en kleiner maken.....	30
7.6. De opbouw van intervallen.....	30
7.7. Complementaire intervallen.....	32
Hoofdstuk 8. Bladzinnen I	33
8.1. De pieper.....	33
8.2. Sequensen.....	33
8.3. Secundes.....	34
8.4. Van-blad-zingoefening met secundes.....	35
8.5. Van blad-zingoefening met tertssprongen.....	36
8.6. Oefeningen met secundes en tertssprongen.....	38
8.7. Van-blad-zingoefening met kwartsprongen.....	38
8.8. Van-blad-zingoefening met kwintsprongen.....	39
8.9. Oefeningen met secundes, terts-, kwart- en kwintsprongen.....	41
8.10. Van-blad-zingoefening met sextsprongen.....	41
8.11. Van-blad-zingoefening met septiemsprongen.....	42
8.12. Oefeningen met alle behandelde intervallen.....	43
8.13. Andere toonsoorten dan C-majeur.....	44

Hoofdstuk 9. Een melodisch dictee.....	45
9.1. De melodie.....	45
9.2. Het ritme van de melodie.....	45
9.3. Melodische dictees.....	46
Hoofdstuk 10. Harmoniseren met drieklanken.....	47
10.1. Toontrappen.....	47
10.2. Harmonische functies.....	48
10.3. Wanneer – Waar – Welk – Akkoord?.....	49
10.4. Voorhoudingen.....	50
10.5. Het dominantseptiemakkoord.....	50
10.6. Tussendominanten.....	51
10.7. Moll-Dur ofwel borrowed from minor.....	52
10.8. Drie liggingen van drieklanken.....	53
10.9. Akkoordsymbolen.....	55
10.10. Transponeren.....	56
Hoofdstuk 11. De piano III.....	58
11.1. Het spelen van kwinten.....	58
11.2. De majeurdrieklank.....	59
11.3. De mineurdrieklank.....	61
11.4. Het sus4-akkoord.....	62
11.5. Het add2-akkoord.....	63
11.6. Het sus2-akkoord.....	64
11.7. Aftekenmatrix kwinten en drieklanken.....	65
11.8. Speelmannieren.....	65
11.9. Andere akkoordenschema's in majeur.....	66
11.10. Andere akkoordenschema's in mineur.....	66
11.11. Akkoordenschema's van bekende nummers.....	67
Hoofdstuk 12. Ritmische figuren.....	68
12.1. Ritmische figuren in de kwartenfamilie.....	68
12.2. Ritme tikken in een vierkwartsmaat.....	69
12.3. Ritmes noteren in een vierkwartsmaat.....	71
12.4. Ritmische figuren in de achtste-familie.....	72
12.5. Ritme tikken in een zesachtste maat.....	75
12.6. Ritmes noteren in de zesachtste maat.....	75
Hoofdstuk 13. Mineur.....	76
13.1. Een droevig gemoed.....	76
13.2. Kerktoonladders.....	76
13.3. De mineurparallel.....	78
13.4. Harmonisch-mineur.....	79
13.5. Melodisch mineur.....	80
13.6. Vier mineuruiteinden.....	81
13.7. Bladzinnen in mineur.....	81
13.8. Dictees in mineur.....	84
13.9. Mineurmelodieën harmoniseren.....	84

13.10. Het spelen van mineurtoonladders.....	85
13.11. Vingerzettingen.....	86
13.12. Matrix mineurtoonladders.....	86
Hoofdstuk 14. Overige toonladders.....	87
14.1. De bluestoonladder.....	87
14.2. De hele-toonstoonladder.....	87
14.3. De octotonische toonladder.....	87
14.4. De zigeunertoonladder.....	88
14.5. De gealtereerde toonladder.....	88
Hoofdstuk 15. Septiemakkoorden.....	89
15.1. Harmoniseren met septiemakkoorden.....	90
15.2. Septiemakkoorden beluisteren.....	91
15.3. Omkeringen van septiemakkoorden.....	91
15.4. De substituut.....	92
Hoofdstuk 16. De piano IV.....	93
16.1. Septiemakkoorden spelen.....	93
16.2. Het majeur 7-akkoord (Δ), ook wel genoteerd als: maj7.....	93
16.3. Het dominant 7-akkoord (7).....	94
16.4. Het mineur 7-akkoord (m7).....	94
16.5. Het half-verminderd 7-akkoord (\circ), ook wel genoteerd als: m7 (b5).....	95
16.6. Het heel-verminderd 7-akkoord ($^{\circ}$) (dim).....	95
16.7. Het 7sus4-akkoord.....	96
16.8. Aftekenmatrix septiemakkoorden.....	97
16.9. 9-, 11- en 13-akkoorden.....	97
16.9.1. Het dominant 9-akkoord.....	97
16.9.2. Het dominant b9-akkoord.....	98
16.9.3. Het dominant 11-akkoord.....	98
16.9.4. Het mineur 7-9-11-akkoord.....	99
16.9.5. Het dominant 13-akkoord.....	99
16.9.6. Het dominant b13-akkoord.....	99
16.10. Aftekenmatrix 9-, 11-, 13-akkoorden.....	100
16.11. II-V-verbindingen naar majeur.....	100
16.11.1. Reeks A.....	100
16.11.2. Reeks B.....	101
16.12. II-V-verbindingen naar mineur.....	102
16.12.1. Reeks C.....	102
16.12.2. Reeks D.....	103
16.13. Aftekenmatrix II-V-verbindingen.....	103
16.14. Toepassingen in nummers.....	103
Hoofdstuk 17. Overbindingen.....	105
17.1. Ritmes met overbindingen tikken in een kwartsmaat.....	105
17.2. Ritmes met overbindingen in een vierkwartsmaat noteren.....	108
17.3. Ritmes met overbindingen tikken in een achtste-maat.....	108
17.4. Ritmes met overbindingen in een zesachtste maat noteren.....	109

13.10.	Het spelen van mineurtoonladders.....	85
13.11.	Vingerzettingen.....	86
13.12.	Matrix mineurtoonladders.....	86
Hoofdstuk 14.	Overige toonladders.....	87
14.1.	De bluestoonladder.....	87
14.2.	De hele-toonstoonladder.....	87
14.3.	De octotonische toonladder.....	87
14.4.	De zigeunertoonladder.....	88
14.5.	De gealtereerde toonladder.....	88
Hoofdstuk 15.	Septiemakkoorden.....	89
15.1.	Harmoniseren met septiemakkoorden.....	90
15.2.	Septiemakkoorden beluisteren.....	91
15.3.	Omkeringen van septiemakkoorden.....	91
15.4.	De substituu.....	92
Hoofdstuk 16.	De piano IV.....	93
16.1.	Septiemakkoorden spelen.....	93
16.2.	Het majeur 7-akkoord (Δ), ook wel genoteerd als: maj7.....	93
16.3.	Het dominant 7-akkoord (7).....	94
16.4.	Het mineur 7-akkoord (m7).....	94
16.5.	Het half-verminderd 7-akkoord (\circ), ook wel genoteerd als: m7 (b5).....	95
16.6.	Het heel-verminderd 7-akkoord ($^{\circ}$) (dim).....	95
16.7.	Het 7sus4-akkoord.....	96
16.8.	Aftekenmatrix septiemakkoorden.....	97
16.9.	9-, 11- en 13-akkoorden.....	97
16.9.1.	Het dominant 9-akkoord.....	97
16.9.2.	Het dominant b9-akkoord.....	98
16.9.3.	Het dominant 11-akkoord.....	98
16.9.4.	Het mineur 7-9-11-akkoord.....	99
16.9.5.	Het dominant 13-akkoord.....	99
16.9.6.	Het dominant b13-akkoord.....	99
16.10.	Aftekenmatrix 9-, 11-, 13-akkoorden.....	100
16.11.	II-V-verbindingen naar majeur.....	100
16.11.1.	Reeks A.....	100
16.11.2.	Reeks B.....	101
16.12.	II-V-verbindingen naar mineur.....	102
16.12.1.	Reeks C.....	102
16.12.2.	Reeks D.....	103
16.13.	Aftekenmatrix II-V-verbindingen.....	103
16.14.	Toepassingen in nummers.....	103
Hoofdstuk 17.	Overbindingen.....	105
17.1.	Ritmes met overbindingen tikken in een kwartsmaat.....	105
17.2.	Ritmes met overbindingen in een vierkwartsmaat noteren.....	108
17.3.	Ritmes met overbindingen tikken in een achtste-maat.....	108
17.4.	Ritmes met overbindingen in een zesachtste maat noteren.....	109

Hoofdstuk 18.	Functiehoren.....	110
18.1.	Grondtoon en toonsoort bepalen.....	110
18.2.	Naar de bas luisteren.....	110
18.3.	Tweestemmig dictee.....	111
18.4.	Akkoorden en functies bepalen.....	111
Hoofdstuk 19.	Bladzingen III (moduleren).....	113
19.1.	Modulaties.....	113
Hoofdstuk 20.	De piano V.....	117
20.1.	I-IV majeur.....	117
20.2.	I-IV mineur.....	117
20.3.	I-V majeur.....	118
20.4.	I-V mineur.....	118
20.5.	Aftekenmatrix stemvoering.....	119
20.6.	Alle toontrappen.....	119
20.7.	I-V7-verbindingen.....	119
20.8.	Geen tertsen verdubbelen.....	120
20.9.	Speelmanieren.....	120
20.9.1.	Een kwartenbeweging.....	120
20.9.2.	Gebroken drieklanken in achtsten.....	120
20.9.3.	Half-gebroken drieklanken in majeur.....	120
20.9.4.	Half-gebroken drieklanken in mineur.....	121
20.9.5.	Een beweging in de linkerhand.....	121
20.10.	Spelen met opvatting.....	121
20.11.	Een paar trucjes.....	122
Hoofdstuk 21.	Vorm.....	123
21.1.	De popsong.....	123
21.1.1.	De Tin Pan Alley-vorm.....	123
21.1.2.	De bluesvorm.....	124
21.2.	Vormsymbolen.....	124
Hoofdstuk 22.	Frasering, tempo en dynamiek.....	126
22.1.	Frasering.....	126
22.2.	Tempo.....	127
22.3.	Dynamiek.....	128
Nawoord	129	
Begrippenlijst	130	
Antwoordblad	135	

Voorwoord

(pagina's 10 t/m 136)

Toen ik klein was, speelde ik onbekommerd piano. Ik drukte op goed geluk één of meerdere toetsen op het instrument in en luisterde verrukt naar het resultaat. Alle 88 toetsen waren mij even lief. Op een dag viel het mij op dat het klavier op een logische manier was gerangschikt. Deze bevat namelijk allemaal witte toetsen met daarin blokjes van eerst twee en vervolgens drie zwarte toetsen. Dat maakte de zaak een stuk overzichtelijker. Het klavier was geen zee van verschillende tonen; het waren er in feite maar twaalf! Opgewonden ben ik dit verkregen inzicht aan mijn moeder gaan meedelen.

In september 1979 ben ik als solfège docent begonnen op de Academie voor Kleinkunst. Toen was dit een zelfstandig instituut. Nu is dit een geïntegreerd onderdeel van de Toneelschool van Amsterdam, die op zijn beurt weer deel uitmaakt van de Academie voor Theater en Dans, die op zijn beurt weer deel uitmaakt van de Hogeschool voor de Kunsten te Amsterdam.

Een methode was niet voorhanden. De solfège lessen die ik zelf op het conservatorium had gehad, bleken niet zomaar toepasbaar op het type studenten dat ik moest bedienen. Hier waren geen instrumentalisten, maar zangers en acteurs. Er waren grote niveaoverschillen qua muzikaal gehoor en een muzikale toepassing die uitging van ander repertoire. Dit noopte mij een eigen werkwijze te ontwikkelen; een verhaal waar ik samen met generaties studenten aan heb kunnen schaven. Het lijkt mij zinvol, nu ik in de laatste fase van mijn carrière op de theaterschool ben beland, mijn ervaringen op schrift te stellen.

De basis van de methodiek is gelegen in het geïntegreerd aanbieden van leerstof en oefenstof op het terrein van de muziektheorie, solfège en piano. De behandelde onderwerpen komen na elkaar en door elkaar terug in oefeningen voor het gehoor en oefeningen voor de piano. Deze laatste kunnen op een aftekenmatrix worden bijgehouden. Op de piano liggen alle tonen voor je neus. Door zelf te spelen snap je het beter en hoor je het beter. Dit boek richt zich op eenieder die zich wil verdiepen in de muziek. Het vereist geen muzikale vooropleiding, wel een paar oren, gezond verstand en de zin om erin te duiken.

Solfège stelt zich ten doel het muzikaal gehoor van een persoon te ontwikkelen. Je kunt dat doen door bepaalde muzikale componenten te isoleren en die vervolgens te analyseren, te benoemen en te oefenen. Daarna schuif je de boel weer in elkaar. Het begrip van de materie is gegroeid en dat helpt je weloverwogen keuzes te maken bij het musiceren.

Er zijn studenten geweest die solfège in eerste instantie maar niets vonden. De technische benadering van muziek deed in hun beleving afbreuk aan de lol ervan. Toch kwamen de meesten daarvan terug. Ze hadden ervaren dat een rationele benadering van muziek je ook vreugde kan schenken: 'Je gaat steeds meer begrijpen en je gehoor wordt nauwkeuriger', zei er dan één. Ik moest denken aan mijn hierboven beschreven ervaring als onbekommerde pianist.